

Borbás György

KOTNYEK ISTVÁN MŰHELYÉBEN

A negyedik-ötödik X táján számvetésre készül az ember. Különösen így van ezzel az alkotó. A Nagykanizsán élő Kotnyek István kiállítását Egerszegén látják. Fotóit kötetbe rendezi. Filmjeit Németország és az USA fesztiváljain vetítették...

A fotók a legrégebbiek, hiszen 1968-ban vettem első fényképezőgépet. Tehát a kötet majdnem 30 év termése. A kiállítás azonban semmiképpen sem összegző, nem retrospektív. Egy lépcsőfok, ahol most állok. A reflektor most erre irányul, s főszeplői pillanatnyilag a teknők, amiket találtam, összeszedtem.

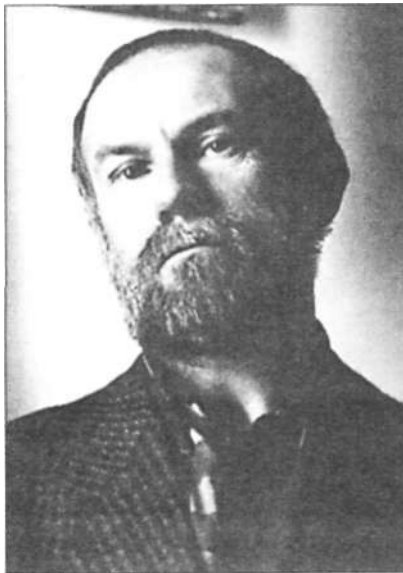
A teknőkről néhány szót kell ejtenünk, mert a mai embernek az ilyen tárgy nem sokat mond.

A teknő természetesen fateknő, amit cigányok vájtak többnyire nyárfából, hársfából. Generációkat kiszolgáltak, de ma már nem nagyon készítenek ilyeneket. Van egy fotósorozatam 1974-75-ből, amikor kilestem, hogyan vájta a teknőt a mester. Az egyik az erdőben, a másik kint a faluszélén a szabadban, a tűz mellett. Annak a fának, amit ott talált, minden részét hasznosította.

Az akkori sorozat végterméke a kiállításon látható kép is?

Igen. Mikor már elkészült a teknő, a háttára vette a mester és elindult vele. Aztán egy napon szép ligetes részhez érve lehajította a válláról. Ennek elég izgalmas jelentése van, hisz távolodik, és távolodunk mi is ettől a világtól.

Fotózás közben találtam rájuk, elhagyott padlásokon, hegyi pincékben. Úgy gondolom, nagyon érdekes ez a forma. Érdekes akár síkban is eljátszadozni vele, amellett, hogy a teknőket és befestetem. A homorú és domború felét is kiegészítettem egy kicsit. Nagyon nem akartam beleavatkozni, de mindenképpen színesek, festve vannak, és olyanok, mint egy szoborfülke. Csak nem szobor van bennük. Különböző méretűek, ezért nagyon érdekes ritmust lehet velük adni. Az egész apropója, az ötlet forrása, Samu Géza életműve, aki még nem volt 50 éves, amikor tragikus körülmények között meghalt, autóbalesetben. Számomra a XX. század egyik meghatározó magyar művésze. A magyart itt most kifejezetten fontos kimondani, hisz az ő világa organikus, a motívumkincse, léptékei, a fához való viszonya sajátosan magyar. Ismerem Dombóváron egy szobrát, amelyen az angyal szárnya két teknőből áll, és szarvval van kiegészítve. Mikor megláttam, döbbenetes volt, hogy milyen egyszerű, magától értetődően szimbolikus, hogy mennyire hatásos. Ezért a kiállításom Samu Géza emlékére is készült. Próbálok a képeket úgy megfogalmazni, hogy érződjön ennek az embernek a tragédiája. A baleset helyszínét vízcepppek idézik, furcsa kis zöldes motívumok, mintha sás, meg egyéb között lenne. Miközben festettem, erről tudtam; a kezemet vezette a történet.

1948. február 22-én született, Somogy-szentmiklóson.

Nagykanizsán érettségizik, majd Budapesten elvégzi a dekoratív szakiskolát. Képzőművészeti tanulmányokat különféle szakiskolákban folytat. Festőművészként 1984 óta tagja a Magyar Alkotóművészek Egyesületének. Munkái itthon és külföldön (Olaszországban, Szlovéniában, Ausztriában, Bulgáriában, Németországban, Franciaországban, Hollandiában) egyéni és csoportos kiállításokon szerepelnek. Kísérletjeiért számos fesztiváldíjat kap; munkáit a magyar, az osztrák, a horvát, a finn televízióban is bemutatják. Fotóit nemzetközi pályázatokon díjazták. 1993-ban a Zala Megyei Önkormányzati Közgyűlés Alkotói Díjával tüntetik ki.

Visszatérve a teknőhöz. Samu Géza plasztikáinak használta, te eredendően festőként fogtad fel a tárgyat.

Teljesen új funkciót kapott, a tárgy egy esztétikait, filozófiáit. Korábban megszoktuk, hogy disznó, véres húсок, vagy egyebek voltak a teknőben, vagy éppen kenyér kelt benne. Most fekvő helyzetből felgyenesítve, szembenéz velünk, és valami furcsa nosztalgikus múltba révedő, ugyanakkor korszerű, a kornak megfelelő szituációba helyeződve egészen másról szól. Benne van mindaz, ami történt vele, amin egy ilyen tárgy átment. Ezeknek a tárgyaknak, mindnek, funkciója volt, használták. Általuk átéltek egy csomó dolgot, és most itt vannak, de megváltozva egy új világgal, új tartalommal telítődve jelennek meg.

Essen szó a plasztikáról is.

Mindig figyeltem a fákat, az ágakat körülöttem, és ha akad szép formájú, vagy izgalmas vonalú, begyűjtöm; lecsupaszítom, kitalálok hozzá valamit. Talán Henry Moore mondta, hogy a legszebb szobor egy fa.

Annyira a térben van, hogy szebbet aligha lehet elképzelni. Szervesen beleágyazódik a mindenségbe, az univerzumba, a kozmoszba. Szóval a világba, és én ezt komolyan veszem. Egy csomó ágat-bogat összeszedek, és izgalmas, érdekes formájában már alig nyúlok hozzá. Csak a fölösleget lecsupaszítom, lehántom róla, esetleg kicsit színezem, mert azt szeretem. És behelyezem a térbe...

A teknő kompozícióját is négy méteres botokkal egészítettem ki, miknek az a különlegessége, hogy a teknők között légyóznak, mint egy erős rajz, mint egy organikus vonal. Ily módon kapcsolatot teremtenek a föld és az ég között. Tulajdonképpen a mennyezetig fognak érni, és ez lesz az erdő, vagy a fa, vagy egy másik világ, és közöttte, benne ott a teknő. Akár csónak is lehet, fejfa vagy sírkő. Sok mindenre hasonlít. Az ágak pedig akár feketé villámként is hathatnak. Nagyon szeretem, ha a néző fantáziája elindul, és azt mondja nekem, hogy Te ezt valóban így gondold? Ekkor rájövök, hogy nem. Mert amit ő mond, sokszor jobb, mint amit én gondoltam. Ez a legnagyobb öröm. Tehát ő mást, talán még izgalmasabb látott benne, mint én. Ez nagyon jó. A felfedezés élménye, a ráébredés, a ráeszmélés az nagyon nagy dolog.

Ha tehát a képekkel meg a tárgyakkal rá lehet hangolni a nézőt arra, hogy elinduljon a továbbgondolás, valamifajta azonosulás, vagy ellenérzés, akkor az alkotó elérte a célját?

A kiállítás címe Állóképek volt. Ezt találmra gondoltam ki, azért is, mert mozgóképet, filmet is készítek. A teknők pedig ott állnak a térben. Tehát valóban állanak a képek. Állóképet nézni ma már úgyszólván snasz. Hát mi a nyavalyáért nézzük azt, ami nem villog, nem mozog, nem cikázik, nem hangos. Ott van, legyen rá egy percem, hogy ránézzek.. Tudom, hogy ez szemlalomharc, hogy hiszek abban, hogy valakinek fontos az én ügyem. De ha csak öt embernek fontos, az nekem már jó.

Van egy képsorozatam, ami pillanatnyilag három nevű festők képeire készült parafrázis, vagy változat. Abból indul ki, hogy ezeknek a festőknek mániáik is voltak. Talán ezeket a jellemző, szerencsétlen dolgozat próbálom megfesteni a magam stílusában, de emlékeztetve az eredetire. Így született a Csontváry Kosztka Tivadar élethagyású tájképet fest. Ez konkrét dolog, mert valójában volt ilyen terve; a Nyugati-pályaudvart szerette volna kibérelni, hogy egy élethagyású tájképet fessen. Nekem csak az a kérdésem a mesterhez, hogy vajon a hegyet hogy gondolta? Márpedig Csontváry képeken mindig van egy hegy is. A másik Gaspar David Fridrich árnyéka a sziklán. Friedrichről, a romantikus német festőről még rajzfilmet is csináltam. Észak a címe. Az egyik kedvencem. Kicsit borongós, északi ember örökké a hegyormokat, fenyőket, felhőket, ködöket, nagy termélységeket festett. Ebből a formakincsből

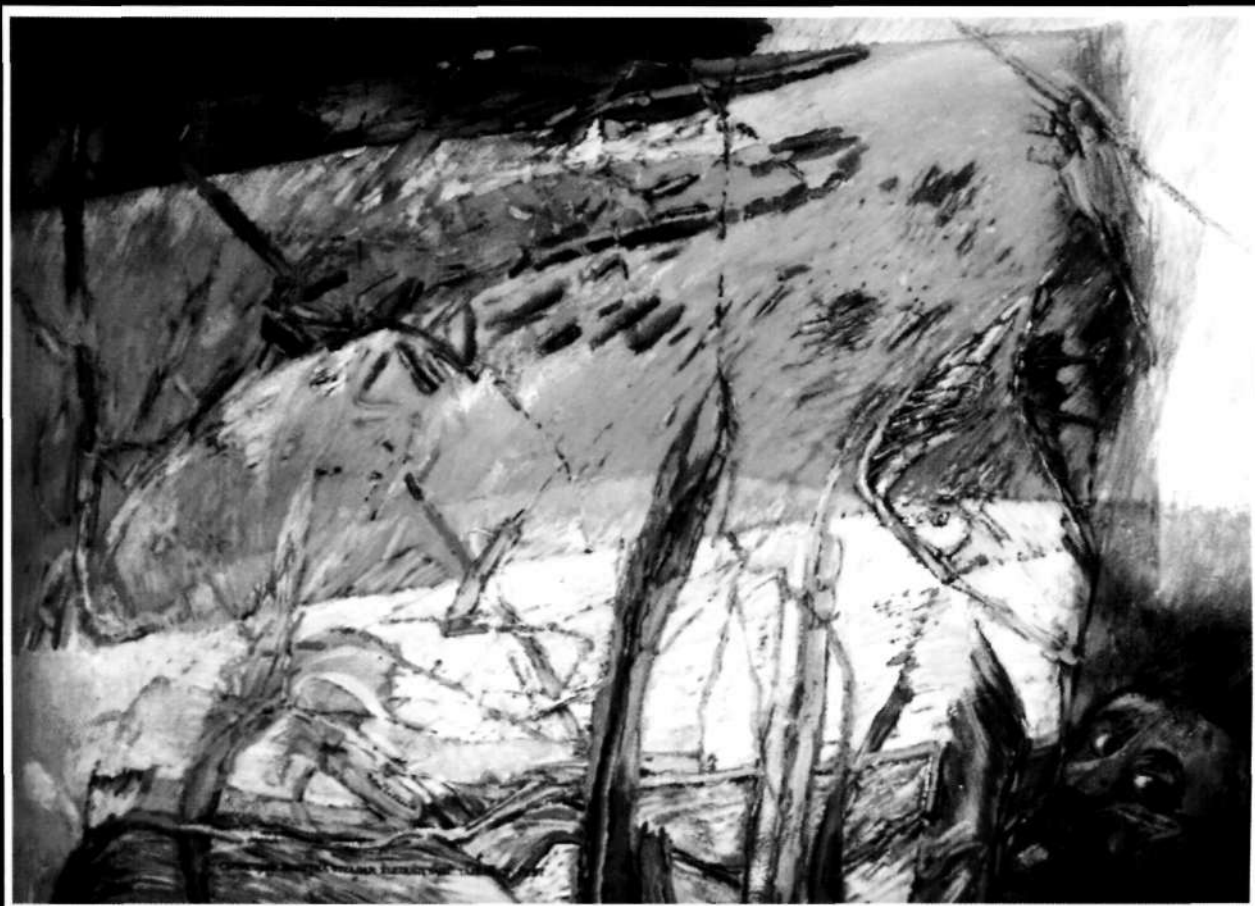
Szellemteknők

Vincent Van Gogh lelke alászáll, 1992

Szinyei Merse Pál kidolgozatlanul hagyja képét, 1997

Csontváry Kosztka Tivadar életnagyságú képet fest, 1995

Caspar David Friedrich árnyéka a sziklán, 1996

Hiány

kiindulva festettem a képet. Valóban egy szikla látszik a közepén, és árnyék van rajta. Misztika ez egy kicsit. Talán benne van, amire törekedtem. Aztán legutóbb elkészült a *Szinyei Merse Pál kidolgozatlanul hagyja képeit*. A többitől eltérően a festő *Majális*-nak vázlatát festettem meg, az eredeténél jóval nagyobbat. Ez tehát idézet. Melléfestettem, amint a palettával elhalad mellette. Tudom, hogy Szinyeinek gondja volt avval, hogy sokan azokat a képeit dicsérték, amik vázlatként maradtak meg, és a túl kidolgozott képeire nem kapott elismerést a szakmától.

A negyedik kép született a legkorábban. Talán öt éve: *Vincent Von Gogh lelke alászáll*. Ez egyszerűbb dolog; de katartikus, szimbolikus kép lett belőle. Ez hasonlít legkevésbé Van Gogh stílusára. De úgy gondolom, a kékek, a sárgák, amire épít és a szálkás vonalak benne vannak, s hát tudjuk Van Goghról, hogyan fejezte be életét. A hideg színre hagyatkoztam, bár nem jellemző Van Goghra, de mivel a *lelke alászáll*, és mert megbomlott aggyal halt meg, talán ezt sikerült kifejeznie. Ezeket a címeket rá is írtam a képekre. Nem tudom miért, de úgy éreztem, fontos, hisz ezekben a mondatokban is van némi költőiség talán.

A készülő Talált tájaim Zalában kötet fotói is a múltat idézik. Amikor ezt a száznál több kiválasztott képet állapoztam, valóban olyan érzésem volt, hogy verseskötetet tartok a kezemben. Annyi finomság, harmónia, szeretet, nosztalgia, aggodalom, empátia és szárnyalás volt bennük.

Rátaláltam ezekre a tájakra. Azért *rátaláltak*, mert nem a prospektusok címlapján szereplő motívumok vannak bennük, hanem egy fa, egy fatörzs, egy domboldal, egy kis patak széle, felhő, s ez alig valami. Én nem is fotózok színessel. A fekete-fehér-fotókat kedvelem. Azt jóval művészbibnek, bár elvontabbnak, kicsit mélyebbnek gondolom, mint a színes naturalizmusát.

A nézők képzeletében viszont kiszínesedik a táj.

Igen. A nézőkre van bízva, hogy milyenre gondolják. Én általában a nyitott művészet híve vagyok, ami aktivitásra ösztönzi a befogadót, ha ma egyáltalán lehet ösztönözni az embereket. A nézőben is kell a nyitottság, meg a műben is. Ha ez sikerül, akkor talán megvilágosul az élmény. Noha nincsenek jó tapasztalataim. Az embereknél mintha nem lenne idejük megállni valami előtt és elgondolkodni. Én falun születtem, Miklósfán. Édesanyám még mindig ott él. A szülőház ugyan már nincs meg, de a fák, az udvar, ami gyermekkoromban volt, megvan. Tehát ötven éve többször is találkozom azokkal a fákkal, és azzal, ami ott állandó...

Az ország leggyönyörűbb részének tartom Zalát, ugyanúgy Dél-Zalát, Göcsejt, vagy Észak-Zalát. Nagyon szívesen veszem be magam a vadonba, és többnyire nálam van a fényképezőgépem, néha a filmkamera, esetleg a videó.

Már bejárt tájakhoz térsz vissza, vagy a véletlenre bízod a találkozást?

Érdekes ez. Szeretek olyan helyre menni, ahol még nem voltam. Alig van település Zalában, ahol ne fordultam volna meg. Egyszerűen kitűzöm magamnak a térképen, hogy oda megyek.

Megkapó az a zalaszentbalázi kép, ahol közepén áll a sérült feszület, és kétoldalt az egyébként is kilindó nyesett száraz fatörzsek, feketé, görcsös sziluettek valóságos Golgotája.

Már rendbehozták a keresztet. Nem azért, mert lefotóztam, azért, mert filmet csináltam az összetört keresztéről.

Íme egy újabb oldala Kotnyek István művészetének.

Korpusz címmel van egy filmünk, amit barátaimmal készítettünk. Én voltam a rendező és az operatőr. Három szereplője van. Végigjártuk a környéket - mondjuk 100 km-es körzetben -, és összeszedtünk úgy 20-30 sérült feszületet. Ez még 1988-ban volt, azt hiszem, és megcsináltuk. Bizony, elég értetlenséget váltott ki. Nem értették, mert a három szereplő, akiknek nincsen arca, nem tud mit kezdeni ezekkel a szimbólumokkal...

A filmmel is úgy vagyok, mint a festéssel. Egyidőben általában több munkán dolgozom, tehát sohasem egy képet festek egyszerre, előttem van 4-5, és amikor valamelyikhez jön némi ihlet, akkor folytatom. Mindig vannak témáim, és gyűjtöm az anyagot hozzájuk. Nincsenek igazán rendezett filmjeim, inkább talált filmjeim vannak. Akadnak képek, miket mint egy jegyzetet feljegyzek és megörökítem. Aztán időről-időre visszatérek, pótolom a motívumokat míg összeáll az egész egy elfogadható, végleges kompozícióvá. Ez hasonló ahhoz, ahogy mások verset vagy zenét írnak. Van egy jó mondat, egy motívum, és abból lesz a vers, a dal. Remélem egy picit versek, akár ez a fotós könyv is. Úgy gondolom, a poézis a művészet egyik legfontosabb alapeleme. Anélkül nem lehet műalkotást létrehozni, hogy az ember ne legyen kissé poétikus, vagy ne törekedjen rá.

Említs néhány filmcímet.

Izgalmas filmcímeim vannak. Izgondolom. A legérdekesebb, egyben a legnagyobb sikerű filmemnek hosszú címe van. *Hiroshige, Hokusai és Utamaro rátalálnak J-re*. Ez bonyolult cím. Az obornaki bükösben játszódik, és a három japán festő, a háromkirályok szerepében keresi a fényt. Erről szól a film. Ennek a filmnek a sikerét abban látom, hogy két másik korábbi filmmel együtt (Budapestben) áttették 35-ös mozikópiára, aztán bemutatták az ideai filmszemlén Budapesten a nagyfilmek között. A Filmvilágban remek kritikát kapott. Azóta több helyre is meghívták. Mondok még címeket: *Égő körte, Középszürke, Madárperspektíva*. Három filmem megy Amerikában egy fesztiválon, de Németországban van egy filmem, amellyel díjat nyertem. Olyan díjat, amelyből csinálhattam egy újabb filmet. El is készítettem. Kint most lett vége a fesztiválnak, még nem tudom a híreket.

Témája?

Árnyék vetül a porszemre. Költői címe van, és arról szól, ami kapcsolódik ezekhez a dolgokhoz. Hogyan simulnak bele a földbe, Zalában, a hegyi pincék, ha távolabb esnek a várostól. Azokban a falvakban, ahova a városi ember nem megy el, a lakosság előregedett, nincs fiatal, magára hagyottan dölnék össze a pincék. Én ezekben a pincékbe bemegyek, hiszen feltörték az ajtót. Megnézem mi maradt. A filmben tizennyolc percen keresztül láthatunk ablakokat, aszta-

lokot, tárgyakat. Csak tárgyak vannak, és erről szól a film, amely nagyon-nagyi sikert aratott már több fesztiválon. Nem is tudom, hány országban járt már, több díjat kapott. Most, ha itt kinézel az ablakon, egy konténer látsz. Egy szemetes konténer. Erről készült a *Madárperspektíva* című filmem, amivel szintén több díjat nyertem. Ez úgy született, hogy amikor hallottam, hogy nyikordul az ajtaja, itt volt kéznél a kamera, bekapcsoltam, kihajoltam az ablakon és fölvettem a szomorú látványt. Az arcok nem ismerhetők fel. Csak azt vettem föl, amit a konténerből kivesznek. Tizenhat perces film lett ez, és nagyon sok embert megdöbbentett. Ezek mind olyan dolgok, melyek kéznél vannak. Ne kell kitalálni őket, csak észre kell venni. Szóval nem mondanám, hogy különösebben nagy tehetséggel születtem volna, de azért ahhoz valamennyi kell, hogy az ember vigye valamire, hogy alkotásokat hozzon létre. Kitartás és szorgalom nélkül nem megy. Én rengeteget dolgozom, nem hagyom magamat legyőzni a tehetetlenségtől. Itt-ott sikerült is valami. A filmjeim is, akármelyiket nézem, legalább fél évig, pontosabban fél-fél évig készültek úgy, hogy minden hétvégén kimentem a hegyre..Film is készült rólam. Úgy mutatnak be, mint szombati filmet. Vannak vasárnapi festők - én szombati filmes vagyok, mert szombaton, munkaszüneti lévén, fogom magam, és fotózni vagy filmezni indulok. Így aztán a filmjeim szombaton készülnek. De vasárnap nem dolgozom, ez igaz, azt megtartom, mint ősi falusi szokást...

Szokatlanul hideg van odakint, talán ezért indult lassabban a beszélgetésünk, de kiderül, ahogy folytatjuk, egyre izgalmasabb rétegekbe jutunk. De hát Kotnyek Istvánban még nagyon sok téma, sokszínű kreativitás rejlik...

Azt hiszem, nekem nem kellene verseznyeznem a legújabb New York-i irányzatokkal, vagy akárcsak a budapestivel. Vallom, hogy itt Zalában élve provinciális művészeknek kell lennem, és ezt vállalom is. Ennek a vidéknek a levegőjét, auráját kell belevinnem a munkáimba. Bár nem baj, ha tudok róla; most éppen mi a divatos. Nem árt tájékozódnom, hol tart a képzőművészet. Ismerem, mert nézem a sajtót, kiadványokat, kiállításokra járok. Néha hat is rám a dolog, de reménykedem, hogy amiket én összehozok, azok inkább a saját fantáziám szüleményei. Nagyon fontosnak tartom ezt a szót, fogalmat, adottságot, hogy fantázia. Legyen az embernek ötlete. Én azt gondolom, valahogy úgy alakulhatott, hogy gyerekkoromban a játékokat is magunk csináltuk, mi találtuk ki, milyen tárgyakat eszünkáljunk össze. Kész játékunk nem nagyon volt, ezért eredeztettem innen ezt a fajta készséget arra, hogy összehozok dolgokat, bátran társítok egymás mellé. A gyerekkor meghatározó. Sajnálom is a mai gyerekeket, mert készített kapnak, előre csomagoltat, Barbyt és társait, és a kreativitás nehezen kap teret. Ha mégis megnyilvánul, nagyon egyoldalú a dolog, erősen egyirányú, a teljes embert nem szolgálja. Úgyhogy mondhatom, szerencsés vagyok. Hiszen abban a világban is éltem még, amit - megszépítve a gyerekkort - nagyon-nagyon gazdagnak és érzéketesnek tartok. Ebből építkezem most, ötven éves koromban is.